

Ruska poezija Drugoga svjetskog rata na primjeru Borisa Mihajlovića Borina (Blantera)

Šimić, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:314446>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-04-20**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za Komparativnu književnost

Lucija Šimić

**RUSKA POEZIJA DRUGOGA SVJETSKOG RATA NA PRIMJERU BORISA
MIHAJLOVIČA BORINA (BLANTERA)**

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb
Odsjek za komparativnu književnost

Lucija Šimić

**RUSKA POEZIJA DRUGOGA SVJETSKOG RATA NA PRIMJERU BORISA
MIHAJLOVIČA BORINA (BLANTERA)**

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. Cvijeta Pavlović

Zagreb, rujan 2019.

Sažetak

Ruska je poezija druge polovice 20. stoljeća bila donekle odvojena od strujanja svjetske književnosti. Uzrok tome su bili cenzura književnosti koju je provodila vlast Sovjetskog saveza i utjecaj ratnih događanja na pjesnike. U ruskoj je književnosti vladao socijalistički realizam, umjetnička metoda koju je definiralo Društvo književnika SSSR-a. Socijalistički realizam ili socrealizam podrazumijevao je odricanje od modernizma i avangarde i svih njihovih strujanja. Ruska poezija Drugoga svjetskog rata se dijeli na poeziju ratnih godina, prvo poslijeratno desetljeće, razdoblje odjuge, razdoblje zastoja, te književnost novog vala i trećeg vala ruske emigracije. Zbog oštire cenzure, književnici su sami tiskali i tajno rasprostranjivali svoje radove, a tako izdano djelo se nazivalo samizdatom. Ako se djelo tiskalo i tajno rasprostranjivalo izvan granica Sovjetskog saveza, nazivaju ga tamizdatom. Navedena razdoblja je obilježila tema rata u poeziji. Za ratno i poslijeratno razdoblje ruske poezije važno je spomenuti razvoj poeme kao vrste. Neke od drugih bitnih pojava su generacija šezdesetaša, poezija pjesnika veterana, poetski procvat u razdoblju odjuge i stagnacija u razdoblju zastoja, razvoj tihe i estradne lirike, te pojava autorske pjesme koja se rasprostranjivala na magnetofonskim zapisima – magnitizdatima. Kao ogledni primjer pjesnika druge polovice dvadesetog stoljeća je uzet Boris Mihajlovič Borin, pjesnik veteran koji je dobrovoljno otišao u rat. Tema rata zauzima značajno mjesto u njegovu stvaralaštvu, kako u prozi, tako i u poeziji. U radu je navedena, prepjevana i analizirana njegova pjesma *Živi glasovi*.

Ključne riječi: Drugi svjetski rat, Boris Mihajlovič Borin, ruska poezija, prepjev, *Živi glasovi*

Russian poetry of the Second World War on the example of Boris Mihajlovič Borin (Blanter)
Abstract

The Russian poetry of the second half of the 20th century was somewhat separated from the world literature at the time. The reason for that was the censorship of literature conducted by the Soviet Union and the influence of the recent war events on poets. Russian literature was dominated by socialist realism, the art method defined by the Society of the Writers of the USSR. Socialist realism, or socrealism, implied a renunciation of modernism and avant-garde and all their art movements. The Russian poetry of the Second World War can be divided into following periods: the poetry of the war years, the first postwar decade, the period of thaw, the period of downtime, and the literature of the new wave and the third wave of Russian emigration. Because of the severe censorship, the writers themselves printed and secretly spread their work, and that kind of literary work was called samizdat. If the work is printed and secretly spread outside the borders of the Soviet Union, it is called tamizdat. Mentioned periods were marked by the theme of war in poetry. For the war and post-war period of Russian poetry is important to mention the development of narrative poetry. Some of the other important phenomena of that time are the generation of the sixties, poetry of poet veterans, flourishing of poetry in the period of thaw, stagnation in the period of downtime, the development of silent and extravagant (loud) lyricism, and the emergence of authors poems spreading on magnitudo records – magnitizdats. A veteran poet who voluntarily left for war, Boris Mihajlovic Borin, was taken as an exemplary example for the poetry of the second half of the twentieth century. The theme of war has an important place in his creative work, both in prose and in poetry. In this graduation thesis is quoted his song *Live voices*, along with the adaptation, and the analysis of both the adaptation and the poem.

Key words: Second World War, Boris Mihajlovič Borin, russian poetry, adaptation, *Live voices*

Sadržaj

Sažetak	3
1. Uvod	1
1. 1. Vojni sukobi Drugoga svjetskog rata	1
1. 2. Kulturna previranja i pozicija književnosti u Sovjetskom savezu	2
2. Ruska poezija Drugoga svjetskog rata i odjeci rata u poeziji	7
2. 1. Poezija ratnih godina	7
2. 2. Prvo desetljeće poslije rata	10
2. 3. Razdoblje odjuge	12
2. 4. Šezdesetaši	15
2. 5. Razdoblje zastoja	16
2. 6. Novi val i Treći val	17
3. Boris Mihajlovič Borin	19
3. 1. Živi glasovi	24
3. 2. Prepjev pjesme	25
3. 3. Analiza prepjeva	29
4. Zaključak	30
5. Popis literature	31

1. Uvod

1. 1. Vojni sukobi Drugoga svjetskog rata

Drugi svjetski rat je imao velik utjecaj na ruski narod, društvo i na njihovu kulturu. Utjecaj tog rata na ruski narod se vidi i danas, prisutan je u pjevanim pjesmama i u književnosti. Tome svjedoči, između ostaloga, i knjiga Bjeloruskinje Svetlane Aleksandrovne Aleksievič *Rat nema žensko lice*. Knjiga je napisana još 1983. godine, ali se pojavljuju nova izdanja knjige i dan danas, zahvaljujući osvojenoj Nobelovoj nagradi za književnost 2015. godine. U knjizi se nalaze sakupljene priče žena koje su sudjelovale u ratu, i koje su proživjele rat na ženski, osjećajni način. Važno je spomenuti da se u knjizi ne spominju činjenice o ratu, nisu bitne zaraćene strane ni godine, nego žene i njihova sjećanja.

Drugi svjetski rat je međunarodni vojni sukob koji se vodio na čak tri kontinenta i na svim oceanima, a u njemu su sudjelovale skoro sve tadašnje države. Glavnim uzrokom rata se smatra želja Hitlerove Njemačke da se osigura globalna prevlast Njemačke. Sukobu se ubrzo pridružio i Japan, koji je imao tendenciju istisnuti s Dalekog istoka iz njihovih kolonija Veliku Britaniju, Nizozemsku i SAD. Kao početak rata se uzima datum 1. rujna 1939. godine, dan Njemačke invazije na Poljsku. Njemačkoj i Japanu se pridružila i fašistička Italija, i te tri sile su činile Sile Osovine. Njima se 1941. godine pridružila i tadašnja Kraljevina Jugoslavija.

Sovjetski Savez se pridružuje napadima Silama osovine. Od 14. do 17. rujna 1939. godine Sovjetski je savez okupirao otprilike pola teritorija Poljske (ti se teritoriji do danas nalaze u sastavu Bjelorusije i Ukrajine), i cijelu Latviju i Estoniju.

Protiv Sila Osovine su se borile Savezničke sile, savez uspostavljen sa namjerom zaustavljanja njemačke, talijanske i japanske agresije. Na početku rata, Savezničke sile su činile Francuska, Poljska i Velika Britanija, zajedno sa članicama Commonwealtha, Australijom, južnom Afrikom, Kanadom, Newfoundlandom i Novim Zelandom. Sovjetski Savez im se pridružuje tek sredinom 1941 godine, nakon napada Njemačke i njenih saveznika na Sovjetski Savez u operaciji poznatoj pod nazivom Barbarossa. Sjedinjene Američke Države su se

pridružile nakon napada Japana na Pearl Harbor, i time je sastavljena velika trojka savezničkih sila – SAD, SSSR i Velika Britanija.

Rat je završio 1945. godine kapitulacijom prvo Njemačke, a onda i Japana. Broj stradalih u Drugom svjetskom ratu se procjenjuje na 55 milijuna ljudi, vojnika i civila, i to ga čini jednom od najvećih svjetskih katastrofa.

Dok je u ostatku svijeta rat poznat pod nazivom Drugi svjetski rat, zbog velikih razmjera rata i uključenosti velikog broja država, Istočno bojište Drugoga svjetskog rata je u Rusiji poznato pod nazivom Veliki domovinski rat. Naime, dana 22. lipnja 1941. godine Hitlerova Njemačka iznadan napada svog dotadašnjeg saveznika Sovjetski Savez. U tom je trenutku je Sovjetski savez pod oružjem imao čak 5 milijuna ljudi, a industrijska je proizvodnja bila podređena proizvodnji oružja i ratnog materijala. Njemačke snage u sljedećim mjesecima uspijevaju doći pred vrata Moskve. U tom se trenutku tijekom Drugoga svjetskog rata preokreće, jer Sovjetski savez staje na stranu Saveznika

Tijekom rata je poginulo više od deset milijuna sovjetskih vojnika, a ukupni gubitci se procjenjuju na 26 milijuna ljudi. Dana 9. svibnja 1945. godine Njemačka je potpisala kapitulaciju, i taj dan se slavi u bivšim državama Sovjetskog saveza kao Dan pobjede.

Sam naziv Veliki domovinski rat se ne koristi izvan Ruske Federacije i drugih zemalja bivšeg Sovjetskog saveza jer je to patriotski naziv, nastao u prvom redu da motivira tadašnje građane SSSR-a na borbu.

1. 2. Kulturna previranja i pozicija književnosti u Sovjetskom savezu

Prije rata, 1934. godine, u Moskvi se održao prvi svesavezni kongres sovjetskih književnika na kojem je Ujedinjeno društvo književnika delegiralo 591 književnika (Lauer 2009: 210). Društvo književnika je definiralo umjetničku metodu sovjetske književnosti, socijalistički realizam ili sočrealizam, kao „glavnu metodu sovjetske lijepe književnosti i književne kritike“, a ta metoda „zahtijeva od umjetnika vjeran, povijesno konkretan prikaz stvarnosti u njezinu revolucionarnome razvoju.“ (ibid.). Socijalistički realizam podrazumijeva odricanje od

modernizma i avangarde i svih njihovih strujanja. Vrlo brzo nakon formiranja socijalističkoga realizma, formirao se i poseban žanrovski sustav, „u kojem prevladavaju strukture usmjerene na totalnost i afirmaciju, a potiskuju se otvoreni dokumentarni i eksperimentalni oblici“ (ibid. 212). Poslije Drugoga svjetskog rata „temeljne norme socijalističkog realizma priznavale su se i u književnostima drugih zemalja koje su prihvatile socijalistički model kakav se bio razvio u SSSR-u“ (Flaker 1976: 301).

Za vrijeme najtežih dana Velikog domovinskog rata, pisci i pjesnici, umjetnici i kompozitori, kinematografi i radijski voditelji pridonosili su moralu sovjetskih građana svojim talentima. Mnogi su se književnici borili u ratu i pisali svoja djela na bojištu. Osnovni cilj sovjetske književnosti u tom periodu je bio ilustrirati život vojnika, naglašavati njegovu veličinu i buditi patriotske osjećaje. Cijelu je književnost tog vremena, naravno, kontrolirala vlast. Staljin je sam izvještavao o ratu putem radija, i svaka je drugačija javna informacija bila strogo zabranjena (Kostirčenko 1996: 88). Staljin je u to vrijeme uveo oštru cenzuru nad tiskanom i usmenom književnosti (ibid.).

Rezultat književnog i izvanknjiževnog razvoja situacije od 1920-ih do 1950-ih godina je bila monolitna koncepcija socijalističke književnosti. Takva koncepcija je isključivala postojanje bilo kojeg estetskog sustava, osim socijalističkog realizma, i nije bilo mogućnosti da se razvije estetska ili ideološka opozicija (Agenosov 2007: 291). Izdvojili su se ideološki centri koji su formirali svoj krug kognitivnih interesa, i tako stvorili svoje književne smjerove. Svaki od tih književnih smjerova je bio određen svojim predmetom i svojom temom, dubokim proučavanjem te teme, te izučavanjem njenog socijalnog i povijesnog nastanka. Tako je iz sudbine ruskog sela nastala seoska proza (rus. *деревенская проза*), iz teme Velikog domovinskog rata je nastala ratna proza (rus. *военная проза*), iz teme Gulaga logorska proza (rus. *лагерная проза*), a gradska je proza (rus. *городская проза*) nastala na osnovi suvremenog mislećeg čovjeka, koji je gurnut u svakodnevnost, ali u isto vrijeme teži orijentiranju u povijesnom i kulturnom prostranstvu (ibid. 292).

Cenzura književnosti je svoj vrhunac dostigla za vrijeme Staljina, ali se nastavila i nakon završetka rata, bez obzira na Staljinovu smrt 1953. godine. Cenzura je popuštala osamdesetih godina, tome svjedoči i činjenica da je 1983. godine ministarstvo kulture SSSR-a naredilo da svi glazbenici moraju 80% svoga glazbenoga repertoara sastavljati od pjesama koje su napisali

članovi Saveza kompozitora SSSR-a¹, dajući im tako djelomičnu slobodu izbora pjesama. Dana 1. kolovoza 1990. godine, na snagu je stupio zakon pod nazivom *O tisku i drugim masovnim medijima* (rus. *O печату и других средствах массовой информации*) koji je označavao završetak gospodarske cenzure građana².

Kao odgovor na cenzuru su se izdavali samizdati. Sama je riječ ruskog podrijetla i označava djelo koje pisac u tajnosti sam piše i izdaje. Ta su se djela i distribuirala u tajnosti. Jedan od najpoznatijih ruskih romana Mihaila Bulgakova *Majstor i Margarita* svoje je početke imao u formi samizdata. Tema cenzure ruske književnosti je vrlo aktivna i danas, a za primjer se može uzeti dramski tekst španjolskog književnika Juana Mayorge pod nazivom *Ljubavna pisma Staljinu*. Pod režijom Saše Broz tekst je izveden u zagrebačkom kazalištu Mala scena u travnju 2019. godine. Izvedba predstave je bila popraćena u medijima, uključujući i ruski internetski portal *Russia beyond*³ na kojem je stajalo da su autori predstave „kroz odnos Mihaila Bulgakova i Josifa Visarionoviča Staljina pokušali skrenuti pozornost na opasnosti koje prijete slobodi umjetničkog govora i djelovanja.“

Tijekom poslijeratnog razdoblja, radi mnogih razloga SSSR je doživio kulturnu degradaciju. U knjizi *Povijest: 18: poslijeratno doba: (1945.-1985.)* to je opisano na sljedeći način: „Umjesto živosti protustaljinističkih impulsa i rasprava iz razdoblja Hruščova, potkraj 1960-ih zavlдалo je sivilo kojemu su izbjegli tek rijetki. Nezadovoljstvo intelektualnih krugova razočaranih svrhom vlastita istraživanja postalo je gotovo endemsko. (...) Rezultat je bio rastuća umrtvljenost“ (Goldstein 2008: 606).

U drugoj polovici dvadesetog stoljeća, u svjetskoj književnosti vlada kasni modernizam i postmodernizam. U kasnom modernizmu „i dalje postoje ideje i književni postupci avangarde, pa i esteticizma, ali 'zamah' otkrića novine kao da je posustao, pa se čak javljaju i pokušaji obnove realističke književne tehnike“ (Solar 2003: 304). Pritom se književnici nastoje nasloniti na tradiciju, „birajući pri tome ono što pojedinom piscu odgovara, bez obzira na vremensku udaljenost“ (ibid.). U vrhunska djela kasnog modernizma svjetske književnosti ulazi i roman Bulgakova *Majstor i Margarita*. Poezija tog razdoblja se razvija uglavnom u dva smjera: „jedan

---

¹ Članak *Rock protiv terora* (rus. *Рок против террора*) izdan u časopisu *Komsomolska istina* (rus. *Комсомольская правда*), 23. ožujka 1991. godine.

² O tome piše Fedotov Mihail Aleksandrovič, tajnik Saveza ruskih novinara, u svome članku *Zakon SSSR-a o tisku kao pravno čudo* (rus. *Закон СССР о печати как юридическое чудо*) u časopisu NLO, u 83. broju 2007. godine.

³ <https://hr.rbth.com/arts/84421-ljubavna-pisma-staljinu-zagrebacka-predstava>, (18.6.2019.)

nastavlja ekskluzivnost avangarde, pa eksperimentiranje jezikom drži svojom temeljnom zadaćom, dok je drugi ipak skloniji barem nekoj mjeri popularnosti, pa se u najmanju ruku čuva avangardnog pretjerivanja u izrazu“ (ibid. 318). Oba su pravca sklona dužim lirskim oblicima – poemama ili ciklusima pjesama (ibid.). Poznati pjesnici toga razdoblja su Pablo Neruda i Boris Pasternak.

Neki teoretičari smatraju da je postmodernizam jedino stalno prisutno 'lice modernizma' (ibid. 322), ali ta se dva pravca razlikuju. Postmodernizam je „pokušao prekinuti s u modernizmu stalno prisutnim nastojanjem da se originalnost i novina prihvate kao nesumnjive vrijednosti“ (ibid. 323). Postmodernizam karakterizira radikalni skepticizam, relativizam i novo shvaćanje tradicije (ibid. 322).

U ruskoj književnosti, razdoblje nakon rata i nakon smrti Staljina se naziva razdobljem *odjuge* (rus. оттепель), po pjesmi Nikolaja Zabolockoga i po romanu Il'je Erenburga. Period odjuge je otvorila pripovijetka M. Šolohova *Sudbina čovjeka* (rus. Судьба человека), a zbog te pripovijetke se otvorio put i drugim djelima, na primjer pripovijetka *Jedan dan Ivana Denisoviča* književnika A. I. Solženjicina je ugledala svjetlo dana 1962. godine u časopisu *Novi svijet* (rus. Новый мир). Publikacija takvog djela bi bila nezamisliva nekoliko godina prije toga (Agenosov 2007: 293 – 294). Pojam odjuge definira proces „postupnog 'odleživanja' strogih propisa socijalističkoga realizma. Proces počinje u listopadu 1953. takozvanom publicistikom odjuge i pojedinim zapaženim romanima, a završava otprilike u doba Brežnjevljeve ere“ (Lauer 2009: 226). Nakon gušenja Praškog proljeća, nastala je tiha restaljinizacija, i nakon toga „nisu mogli spriječiti nastajanje političko-književnoga disidentskog pokreta. Od 1974. nadležne vlasti oduzimaju državljanstvo nepoželjnim piscima te se na Zapadu ubrzo ponovno skupljaju književnici emigranti“ (ibid.). Osim pojma samizdat, bitno je spomenuti sličan pojam – tamizdat. Po analogiji sa već spomenutim pojmom, tamizdat bi bio književno djelo izdano izvan granica Sovjetskog saveza.

Krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća, u sovjetskoj se književnosti sve više uočava unutarnji razdor, koji je tijekom godina „doveo do formiranja dvaju antagonističkih tabora... Protiv konzervativnih pisaca vjernih socijalističkomu realizmu angažirao se nemali broj pisaca u disidentskom pokretu. Oni se jednostavno više nisu pridržavali zabrane objavljivanja, nego su konspirativno umnožavali i raspačavali svoje zabranjene tekstove

u samizdatima“ (ibid. 242). Početkom sedamdesetih godina je protjerano više od trideset sovjetskih pisaca. Njihov izgon svjedoči tome, da su postali ozbiljna oporbena književnost Sovjetskom Savezu. Istjerivanjem pisaca ruska se književnost razvijala u emigraciji.

Posljednja era u povijesti Sovjetskog saveza, dva desetljeća Brežnjevljeve vladavine već su sredinom 1980-ih bili nazvani razdobljem stagnacije ili zastoja (rus. *zastoï*). Odjuga i zastoje predstavljaju dva vektora društveno-političkog razvoja, koji su utjecali na književni proces i odražavali se u njemu (Agenosov 2007: 296).

U zadnjim godinama Sovjetskog saveza, zahvaljujući Mihailu Gorbačevu na poziciji generalnog sekretara Komunističke partije Sovjetskog saveza, oslobođeni su politički zatvorenici i zatvoreni kažnjenički logori (Lauer 2009: 245). Uslijed promjene atmosfere u zadnjim godinama Sovjetskog saveza, „ubrzo se formirao liberalniji tabor, koji se okreće prema vrijednostima zapadnjačke kulture i demokracije, te nacionalno-ruski tabor, koji zastupa nacionalne tradicije i ideale“ (ibid. 246). Slična se podjela dogodila i u književnosti, pri čemu „gotovo nitko nije ozbiljno zastupao socijalistički realizam“ (ibid.), ali to ne sprječava Društvo književnika da u svom statutu naglase da potiču pisanje djela koja su metodom realistička, a ideologijom socijalistička (ibid.). Društvo književnika se raspalo brzo nakon toga, 1992. godine, nakon raspada Sovjetskog saveza i osnutka Ruske Federacije 1991. godine.

S raspadom SSSR-a kanon ruske književnosti se morao rekonstruirati, u kanon su uključena djela protjeranih književnika, ali i djela napisana u emigraciji. Revalorizirali su se oni koji su bili „zabranjeni zbog svjetonazorskih i političkih razloga, da se prevrednuju glupe sovjetske presude, kojih su žrtve cijeli umjetnički smjerovi, poput mistično-religijske ili artistske moderne“ (ibid. 247). Rezultat kanonske rekonstrukcije je otvaranje ruske književnosti u cijelosti, sjedinili su se dijelovi, „službena književnost i književnost u sjeni, književnost svih emigrantskih središta i pokreta, samizdati i tamizdati, sve postaje dostupno publici za čitanje i književnoj znanosti za proučavanje“ (ibid.).

2. Ruska poezija Drugoga svjetskog rata i odjeci rata u poeziji

Poezija ratnoga razdoblja i druge polovice dvadesetog stoljeća se može podijeliti na poeziju ratnih i poslijeratnih godina. Slijedi razdoblje odjuge, u kojem počinju djelovati šestidesjatniki, generacija pjesnika koja se izdvaja svojim svjetonazorima. Počinje podjela poezije na estradnu poeziju i tihu poeziju. Poslije perioda odjuge dolazi period zastoja. Treba spomenuti i ruske pjesnike drugog vala emigracije, koji su stvarali u inozemstvu, kao i pjesnike trećeg vala emigracije.

2. 1. Poezija ratnih godina

Drugi svjetski rat, ili Veliki domovinski, za narode tadašnjeg Sovjetskog saveza je zauvijek podijelio povijest zemlje na vrijeme do rata i ono poslije rata. Tema rata i pogibelji je našla mjesto u svim oblicima umjetničkog stvaranja, u kinematografiji, u slikarstvu, glazbi i naravno, u književnosti. Rat je postao glavnom temom stvaralaštva mnogih književnika, a posebno se ističu pjesnici. Poezija djeluje na maštu čovjeka, ali djeluje i na njegove osjećaje i čitavu njegovu svijest. Osim ritma, rime i stilskih figura, u poeziji veliku ulogu ima osjećajnost. Nije, dakle, teško zaključiti da tema rata posebno utječe na čitatelja ratne poezije.

Rat nije prisutan samo u poeziji tih godina, ili onog desetljeća koje dolazi neposredno nakon njega, već je intenzivno prisutan u poeziji čak nekoliko desetljeća nakon završetka rata, a te se pjesme čitaju i danas. Tema rata i borbe protiv neprijatelja je u poeziji poprimila mnoge oblike. Poezija ratnih godina je obilježena tematskom, žanrovskom i stilskom raznolikosti, i pjesme su postale sredstvo neposrednog obraćanja čitatelju (Zajcev 2009: 8). Kroz godine Velikog domovinskog rata pjesnici su kroz poeziju svjedočili o Domovini, o rodnom domu,

prijateljstvu izgrađenom na bojištu, o ljubavi. U njihovoj poeziji se vjerno prikazivao duševni svijet vojnika (ibid. 9).

Mnogi su pjesnici za vrijeme rata bili korespondenti za razne novine, bilo za neke od gradskih novina, ili za novine koje su izdavane za vojnike na bojišnici. Tako su mnogi imali uvid u život vojnika i sve što su proživljavali na frontu (ibid. 7). Neki od poznatijih pjesnika, koji su radili kao korespondenti su Aleksandr Tvardovskij, Aleksej Surkov, Konstantin Simonov, a u Lenjingradskoj blokadi su se našli, i o tome pisali, Olga Bergoljc, Vera Inber i Nikolaj Tihonov (ibid.).

Za vrijeme Velikog domovinskog rata, tema borbe naroda protiv fašizma je postala glavna tema ruske poezije. Pjesnici koji su se uspjeli predstaviti svijetu idućih će desetljeća svoje stvaralaštvo posvetiti toj borbi (Agenosov 2013: 55). Čak je i sovjetska cenzura, koja do tada nije poticala intimnu tematiku u književnosti, nakon Staljinovog obraćanja narodu s „Braćo i sestre!“, dozvolila u stihovima o ratu prisustvo dirljive osobne note (ibid. 56).

Vrijedan je primjer pjesnika Borisa Abramoviča Sluckoga, koji u svojim ratnim pjesmama nije ukrašavao stvarnost, već je osjećao da je njegova pjesnička dužnost kroz pjesme donijeti čitatelju istinu o generaciji vojnika koji su se borili za njih (Agenosov 2007: 318). Sluckij je bio jedan od mnogih (tu su još i David Samuilovič Samojlov, Aleksandr Trifonovič Tvardovskij) koji su dobrovoljno kao mladići otišli u rat, pa je tema rata u poeziji tih pjesnika je neraskidivo povezana s temom mladosti i ljubavi. Ti pjesnici su u svojim pjesmama i veličali vojnike i njihovu smrt u rat, smatrajući je mnogo većom od obične smrti (ibid.).

Jedna od vjerojatno najpoznatijih pjesama nastalih u vrijeme Velikog domovinskog rata je pjesma Konstantina Simonova *Čekaj me* (rus. *Жди меня*). Pjesma je bila blagoslovljena temom, autentično se fiksirao osjećaj koji je vladao zemljom u to vrijeme, osjećaj čekanja (Agenosov 2013: 56). U uvjetima najstrašnijeg rata u povijesti čovječanstva, kada je nada u povratak voljenih sa bojišta bila vrlo mala, kada se vojnik rastajao od svojih voljenih i od mirnoga života, nota koja je provučena kroz pjesmu – vjera u ljubav koja spašava, u jedinstvenu i neponovljivu ljubav i njenu čarobnu snagu – bila je potrebna narodu (ibid.). U nastavku slijedi prva strofa pjesme (od sveukupno tri strofe), i njen prijevod Nikole Milićevića.

--	--

<p>Жди меня, и я вернусь. Только очень жди, Жди, когда наводят грусть Желтые дожди, Жди, когда снега метут, Жди, когда жара, Жди, когда других не ждут, Позабыв вчера. Жди, когда из дальних мест Писем не придет, Жди, когда уж надоест Всем, кто вместе ждет.</p>	<p>Čekaj me, i ja ću sigurno doći, samo me čekaj dugo. Čekaj me, i kad žute kiše noći ispune tugom. Čekaj, i kad vrućine zapeku, I kada mećava briše, čekaj, i kada druge nitko ne bude čekao više. Čekaj i kada pisma prestanu stizati iz daleka, čekaj, i kada čekanje dojadi svakome koji čeka.</p> <p>(Prijevod: Nikola Milićević)</p>
---	--

Ne čini se posve logičnim da se u ratno vrijeme krene razvijati poema, veliki pjesnički oblik koji od čitatelja zahtjeva usredotočenost i vrijeme. Za razliku od kratkih pjesama, poemu se može pročitati u pauzama između ratovanja s neprijateljem. (ibid. 58) Poema je po definiciji veća pjesma ili spjev lirsko-epskog karaktera, njena se kompozicija temelji na razvijanju fabule, a sama se poema veže pretežito uz romantizam (Pavlović, Glunčić-Bužančić, Meyer-Fraatz, 2015.). A ipak, 1942. godine počinju se pojavljivati poeme o ratu. Posebnost situacije, visoka odgovornost prema proživljenim trenucima i herojski podvizi sovjetskih vojnika su od pjesnika ne samo zahtijevali monumentalne pjesničke forme, nego su ih i nadahnuli na pisanje istih (ibid. 59). Neke od poema stvorenih u vrijeme rata su *Sin* (rus. *Сын*) Pavla Antokol'skoga, *Zoja* (rus. *Зоя*) Margarite Aliger i *Vasilij Terkin* (rus. *Василий Теркин*) A. T. Tvardovskoga. Sve tri poeme su napisane iste godine, 1942 (ibid.). Poema će se razvijati i kasnije, a prednjačit će u tome Tvardovskij, Lugovskij i Ahmatova. Poema Ahmatovoj pod nazivom *Poema bez heroja* (rus. *Поэма без героя*) najznačajnije je djelo sredine stoljeća, i Ahmatova ga je stvarala oko četvrtine stoljeća (Zajcev 2009: 136).

Pri kraju rata se pojavljuju nove karakteristike u poeziji. Mijenja se raspoloženje, duševno stanje vojnika, osjećaj ljubavi prema domovini polako zamjenjuje novonastala nostalgija za rodnim domom (ibid. 9).

2. 2. Prvo desetljeće poslije rata

Ruska se književnost prvog desetljeća poslije rata razvijala na kontroverzan način, bila je obilježena ne samo značajnim postignućima, već i ozbiljnim nedostacima i dramatičnim gubicima (ibid. 28). Sadržaj, lirski motivi i najvažnije teme su bili vezani uz nedavno završeni rat i uz prelazak iz ratnog razdoblja u razdoblje mira. Naravno, ti su se motivi i teme isprepletali s unutarnjim svijetom čovjeka, i otkrivali su njegove složene i dvosmislene osjećaje i doživljaje (ibid.). U stihovima nastalim neposredno nakon pobjede u ratu prisutna je radost i sreća zbog pobjede, što je i očekivano. Neke od reprezentativnih pjesama su *Jutro pobjede* (rus. *Утро победы*) A. Surkova, *Prošetaj u cvjetovima, vijencima i zastavama!* (rus. *Проходи в цветах, венках и флагах!*) A. Prokofjeva, *Narod-pobjednik* (rus. *Народ-победитель*) L. Martinova i *Jutro mira* (rus. *Утро мира*) pjesnika M. Aligera (ibid.).

Godine 1946. ruska književnost prima udarac, Centralni komitet Saveza komunističke partije je donio odluku ušutkati Anu Ahmatovu, a Zabolockomu, Martinovu i mnogima drugima su oduzeli pravo tiskati svoja djela (ibid. 44).

Krajem 40-ih godina, i početkom 50-ih, ton pjesama je bio zadan, još je uvijek vladala cenzura i vlast je kontrolirala sve što se tiskalo. U to vrijeme su istaknuti pjesnici bili često podvrgnuti neosnovanim i nepravednim napadima od strane službene i dogmatske kritike, i veliki dio pjesama istaknutih pjesnika (Ahmatova, Pasternak, Zabolockij i Martinov) tiskan je kasnije (ibid. 36). Ruska se poezija tada počela razvijati neslužbenim putem, rađa se poezija

undergrounda (rus. поэзия андерграунда). Jedan od najpoznatijih predstavnika poezije *undergrounda*, Varlam Šalamov, stihove je počeo pisati u progonstvu na Kolymi. U tim neuglednim stihovima se odražava njegov put kao zatvorenika gulaga (Agenosov 2013: 64). Poznatije od njegovih stihova su *Pripovijetke iz Kolyme* (rus. Колымские рассказы), u kojima detaljnije svjedoči o životu zatvorenika u gulagu.

Nakon rata se aktivno razvijao i žanr masovne pjesme, žanr u kojem su kompozitori uglazbljivali stihove pjesnika tako da su im često davali ritam marša, a same pjesme su bile herojskog karaktera (Zajcev 2009: 40). Najpoznatije su bile pjesme Isakovskoga (ibid.).

Poeme su pisane i u godinama neposredno nakon rata, a na njihov su razvoj itekako utjecale poeme nastale za vrijeme rata. Prve poeme tih godina su lirske poeme, npr. *Tvoj put* (rus. Твой путь) Olge Bergoljic i *Jučer je bio rat* (rus. Вчера была война) Aleksandra Prokofjeva (ibid. 42). Poeme su pisali i Tvardovskij i Nedogonov (ibid.). Mnoge poeme poslijeratnih godina su bile posvećene prilagodbi na život u miru i opisivale su seoski život, a u tim poemama su prevladavali opisi i retorika, naivni optimizam (ibid.). Poema se razvila i do epepeje.

U pedesetim godinama dvadesetog stoljeća u poeziji živi spomen na Veliki domovinski rat, i glavno mjesto u poeziji zauzimaju pjesnici bojišnici (rus. фронтовики), koji su na bojištu zaslužili pravo govoriti i pisati u ime generacije. Mnogi od njih su pisali pjesme i za vrijeme rata (Agenosov 2007: 317). Posebnost njihove poezije je bila u tome, što su imali mogućnost prikazati život vojnika na bojištu i njegove osjećaje i misli u trenucima kada ratuje za svoj narod (ibid.). Neki od pjesnika, koji su za vrijeme rata sazreli kao pjesnici, i koje je rat posebno oblikovao, su S. Guzdenko, M. Dudin, A. Mežirov i S. Narovčatov (Zajcev 2009: 37).

U tim su godinama izvan granica Sovjetskog saveza stvarali ruski pjesnici u progonstvu. Vidi se jasna razlika između njihovih pjesama i pjesama napisanih pjesnicima koji su bili uključeni u rat. Pjesme napisane u inozemstvu su imale optimističniji ton, a u njima je bilo prisutno mnogo dramatike i tragičnih stihova (ibid. 28). Neke od takvih pjesama su *Sjećanja prijatelja* (rus. Памяти друга) Ane Ahmatove, *Proljeće* (rus. Весна) Borisa Pasternaka i *Prije rata, kao znak bijede ...* (rus. Перед войной, как будто в знак беды...) Aleksandra Tvardovskoga (ibid.).

Uz Ahmatovu i Tvardovskoga, treba još spomenuti i Isakovskoga i temu koja je karakteristična za njihovo stvaralaštvo, ali i za stvaralaštvo cijeloga niza drugih pjesnika starijih generacija i ratne generacije – temu okrutnog sjećanja (ibid. 35). Tvardovskij je tu temu još nazivao i sjećanjem podnesenih muka (rus. *память вынесенных мук*) (ibid.). U pjesmi Ahmatovoj *Sjećanja prijatelja* slika pobjedničkog proljeća, koja je karakteristična za pjesničku scenu toga vremena, dobiva tragičnu notu i žali za nebrojenim žrtvama nasilnog perioda (ibid. 32). U djelima pjesnika se rađa gorki, tragični humanizam, i u središte polako dolazi čovjek kao osoba i glavna i neprocjenjiva vrijednost na zemlji (ibid. 35).

2. 3. Razdoblje odjuge

Od sredine pedesetih godina dvadesetog stoljeća, razvoj poezije je obilježen dinamikom, kompleksnosti, proturječjima i nerijetko dramatičnim učinkom. U tom su periodu očigledni usponi, uzleti i putevi privremenoga pada, mrtvila (ibid. 99). Takozvano razdoblje odjuge je zavlдалo i poezijom. U ruskom jeziku to razdoblje nosi naziv *оттепель*, a ta riječ označava i toplo vrijeme kasne zime ili ranog proljeća, kada se snijeg otapa. Hrvatski su povjesničari književnosti naziv razdoblja preveli kao *odjuga*. U drugoj polovici 50-ih godina i na početku 60-ih, u poeziji se naziru znakovi obnove (ibid.). U to je vrijeme poezija proživljavala kreativni uspon, kojem su pridonijeli pjesnici svih generacija. Naziv *odjuga* (rus. *оттепель*) N. Zabolockij koristi kao naslov svoje pjesme, napisane 1948. a objavljene 1953. godine. Prozračna simbolika naslova pjesme je odgovarala duhu vremena, a poslije proljeća 1954., kada je izašla istoimena pripovijetka Erenburga, riječ *odjuga* je označavala cijeli period (ibid. 108).

Upravo u tom trenutku je na književnu scenu stupila nova generacija mladih pjesnika, koja je glasno naznačila svoju prisutnost izvan granica Sovjetskog saveza 50-ih i 60-ih godina. Neki od značajnijih pjesnika su E. Evtušenko, A. Voznesenskij, B. Ahmadulin, R. Roždestvenskij, B. Okudžava i N. Matveev, a oni su tada postali poznatima i unutar Sovjetskog saveza (ibid. 99). Uz spomenute pjesnike, čija su se djela tad pojavila na sovjetskoj književnoj

sceni, i već postojeće pjesnike, koji su objavljivali i pisali svoje pjesme, polako započinje razdoblje procvata (ibid.).

Period šezdesetih i sedamdesetih godina proučavatelji književnosti nazivaju dakle razdobljem *poetskog procvata*, zahvaljujući iznenadnom velikom porastu interesa društva za poeziju. Poezija je postala toliko tražena, da su zbirke pjesama jedva stizale na police trgovina, a na organizirane večeri poezije je dolazilo mnoštvo ljudi (Agenosov 2007: 321). Poetskom je procvatu doprinijelo i puštanje u tisak pjesama onih autora, kojima je do tada bilo zabranjeno tiskati i širiti svoje tekstove. Tako su čitatelji bili upoznati s radom Borisa Pasternaka i Ane Ahmatove, i njihove će pjesme uvelike utjecati na pjesnike razdoblja odjuge i kasnije (ibid. 329). Zanimljiva je i činjenica da je Boris Pasternak godine 1958. dobio Nobelovu nagradu za književnost za roman *Doktor Živago*, roman koji nije smio ni objaviti u svojoj domovini zbog vladajuće cenzure. Pasternak je nagradu odbio primiti zbog političkih pritisaka kojima je bio podvrgnut (Solar 2003: 320).

Treba naglasiti da je u razdoblju odjuge bila vrlo važna, čak prioritarna uloga poezije u odražavanju same atmosfere razdoblja, u formiranju nove kolektivne svijesti koja nije izgrađena na tabuima i svemogućim zabranama (Zajcev 2009: 100). Bitan je i rastući interes za realna proturječja, teške konflikte i situacije, i za analizu unutarnjeg, duhovnog svijeta individualca (ibid.). Pri tome se težnja stvarnim činjenicama kombinirala sa širinom postojanja, s povećanim poetskim razmišljanjem i njegovim filozofizmom. (ibid. 101) Tome je i pridonio povratak prognanih pjesnika (Ahmatova, Esenjin, Mandeljštam, Cvetaeva ...) i objavljivanje njihovih stihova unutar granica Sovjetskog saveza (ibid.).

U drugoj polovici pedesetih godina je u književnost ušla i široko se rasprostranila autorska pjesma. Autorska pjesma bi bila glazbeno-poetski smjer, gdje autori izvode svoje pjesme, najčešće uz gitaru, a u cijelo djelo se ubrajaju i stihovi i melodija. Autorska se pjesma, rasprostranila najviše među mladima, a neki od predstavnika su Mihail Ančarov, Jurij Vizbor, Novella Matveeva i Bulat Okudžava (Agenosov 2007: 332). Kasnije, početkom šezdesetih godina, s drugim valom poezije, autorske pjesme stvaraju i Vladimir Visockij i Aleksandar Galič, koji su sjedinili autorsku pjesmu s utopizmom šestidesjatnika (ibid.). Zanimljiv je način širenja i rasprostiranja autorske pjesme. Usprkos cenzuri, mogli su je umnažati i raspačavati mnogo lakše od običnih pjesničkih djela, jer nije bila tiskana nego snimana na kazetama, tj. na

magnetofonskim zapisima, i po analogiji sa samizdatom i tamizdatom, te kazete su zvali magnitizdatom (ibid. 333). Kod autorske pjesme glavnu ulogu imaju stihovi, a pridodana melodija služi kao sredstvo pojačanja učinka riječi pjesnika (Zajcev 2009: 223).

U poeziji perioda šezdesetih i sedamdesetih godina se izdvajaju dvije osnovne struje poezije, glasna ili estradna poezija i tiha poezija (Agenosov 2007: 321). Sami nazivi govore mnogo o karakteristikama struja. Glasnu ili estradnu poeziju bi karakterizirala plakatna smjelost stila, koja svoje početke ima u poetici Majakovskoga, te obilje neologizama i novih rima (ibid.). Pjesnike glasne ili estradne poezije objedinjuje potreba da u svemu budu ispred ostalih. To se odražava u pjesničkoj formi, koriste obilje metafora, neologizama, retoričkih pitanja i usklika, obraćanja i drugih elemenata sintakse razgovora (ibid.). Predstavnici estradne poezije su E. Evtušenko, R. Roždestvenskij, B. Ahmadulina i A. Voznesenskij. Postoji mišljenje da pisac postaje značajnim onda kad se u njegovom stvaralaštvu zrcali cijela njegova epoha, i upravo se u poeziji Andreja Andreeviča Voznesenkoga to vidi – u njegovoj se poeziji zrcali više od jedne povijesne epohe, estradna struja poezije, fenomen šezdesetaša i protuslovne godine perestrojke (ibid. 325).

Tiha je poezija u mnogočemu suprotna glasnoj ili estradnoj, ona u cijelosti teži tradicionalizmu. Razvila se kronološki poslije glasne poezije, kao svojevrsan odgovor pjesnika na glasnoću i senzacionalnost estradne poezije (Zajcev 2009: 100). Pjesnici tihe poezije su tražili socijalni ideal u izvornoj Rusiji iz vremena prije vladavine cara Petra Velikoga. Od tuda proizlazi i zanimanje pjesnika za folklornu tradiciju i pejzažne skice (Agenosov 2007: 326). Oni su prkosili ubrzavajućem tempu života tako što su zastali i razmišljali o tome zašto čovjek živi i kakva je njegova sudbina. U pjesmama tihe poezije možemo vidjeti poseban tip odnosa čovjeka i prirode, njihovu interakciju i sintezu u najvažnijim i najbitnijim životnim trenucima (ibid. 325). Možemo zaključiti da su pjesnici tihe poezije bili majstori u opjevavanju pejzaža. Predstavnici tihe poezije su N. Rubcov, A. Žigulin, B. Sokolov, G. Gorobovskij i mnogi drugi.

Mnogi od pjesnika ratne generacije su težili realističkoj stilskoj liniji (Zajcev 2009: 111). Na bojištu su svjedočili borbi čovjeka sa svakodnevicom bojišta i života u rovovima, i pronicavo su osjetili vrijednost svakog oblika života. Sa druge strane, oni su postali svjesni veličine toga što se događa oko njih (ibid.). Njihova je lirika puno više od ratnih tema, rat je formirao njihove svjetonazore, životne filozofije i umjetničke i estetske principe (ibid. 113).

Važno mjesto u poeziji tih godina zauzima i tema sela. S poetskim tradicijama seoskog života svoje stvaralaštvo su povezali sljedeći pjesnici: A. Jašin, N. Trjapkin, N. Rubcov i mnogi drugi. Teške teme seoskih sudbina za njih su bile više od same teme, postale su stvarne brige i duševne boli. (ibid. 124)

2. 4. Šezdesetaši

Postoji poseban naziv za generaciju sovjetske inteligencije, koja je rođena otprilike između 1925. i 1945. godine – šezdesetaši. U povijesnom kontekstu, šezdesetaši su proživjeli staljinizam, Veliki domovinski rat, posljedice 20. kongresa Komunističke partije Sovjetskog saveza i epohu odjuge. Velika većina šezdesetaša je izašla iz više klase naroda, iz inteligencije, ili iz partijske sredine. Njihovi su roditelji, u pravilu, bili sudionici Građanskoga rata (Velika enciklopedija Ćirila i Metoda)⁴. Za većinu šezdesetaša je vjera u komunističke ideale bila samorazumljiva: ipak su njihovi roditelji posvetili svoj život borbi za te ideale (ibid.).

U knjizi *Krah SSSR-a* (rus. *Крах СССР*) Sergej Georgievič Kara-Murza, član Saveza književnika Rusije, piše o šezdesetašima kao o antisovjetskom pokretu. Autor knjige tvrdi da su se šezdesetih godina dvadesetog stoljeća izdavale knjige i snimali filmovi s antisovjetskim podtekstom. Čak i televizijski i radijski program, pjesme, pa i vicevi, ideološka antisovjetska propaganda bila je posvuda. Autor knjige ističe i kako se tema šezdesetaša nije ozbiljno obradila i obuhvatila jednim radom, iako postoje mnogi članci na temu.

Teoretičarka književnosti K. S. Beljaeva, u svom članku *Fenomen ruskih šezdesetaša: pokušaj identifikacije* (rus. *Феномен россиян – „шестидесятников“: попытка идентификации*) iz 2015. godine tvrdi da u stvaralaštvu šezdesetaša postoji distancija književnosti od političkih organa. Autorica članka piše da stvaralaštvo šezdesetaša izražava političku i socijalnu realnost, a oni izražavaju i svoju točku gledišta i zagovaraju univerzalne ljudske vrijednosti.

Za šezdesetaše je, dakle, bio važan 20. kongres Komunističke partije Sovjetskog saveza jer su na njemu ukinuli kult ličnosti Staljina, i priznali njegove pogreške. Aktivno su podržavali

---

⁴Internet verzija enciklopedije (rus. *Универсальная энциклопедия Кирилла и Мефодия*); 24. svibnja 2019.

povratak lenjinskim normama, i od tuda onda proizlazi suprotstavljanje Lenjina i Staljina u književnosti, i romantizacija Građanskoga rata (ibid.).

O nekim predstavnicima šezdesetaša se oglasio i Bulat Okudžava, poznati predstavnik autorske pjesme. Iako se Okudžava krajem pedesetih godina i sam ubrajao u šezdesetaše, ipak je on u biti bio predstavnik vojne generacije pjesnika, odnosno pjesnika veterana (Zajcev 2009: 229). Okudžava je, dakle, jako pozitivno govorio o Evtušenku, Voznesenskom, Roždestvenskom ističući njihov veliki talent i nazivajući ih ljudima iz njegove pjesničke kohorte (ibid. 244). Evtušenko je napisao i pjesmu pod nazivom *Šezdesetaši*, koju je posvetio kolegi Roždestvenskom⁵. Od šezdesetaša, Okudžava spominje i Brodskoga i Rubcova kao jako nadarene i istaknute pjesnike (ibid.).

Osim navedenih predstavnika generacije, u Internetskoj verziji Velike ruske enciklopedije⁶ navode se i sljedeći pripadnici poezije šezdesetaša: B. Ahmadullina, V. S. Visockij, A. A. Galič i L. V. Kostenko. U enciklopediji kao predstavnika navode i Okudžavu, iako se u tome ne slažu svi književni teoretičari (na primjer, V. A. Zajcev, autor i koautor knjiga o ruskoj povijesti književnosti, što je i navedeno u prethodnom odjeljku).

2. 5. Razdoblje zastoja

Poetski procvat nije bio isključivo pozitivan događaj u književnosti. Kao i svaka hiperprodukcija, rezultira inflacijom i krizom, te poslije procvata dolazi razdoblje zastoja. U sedamdesetim i osamdesetim godinama dvadesetoga stoljeća kreću rasprave o poeziji objavljujane u mnogim književnim časopisima toga vremena (Zajcev 2009: 191). Početkom sedamdesetih je vidno oslabila građanska publicistička linija u poeziji, a prevladavaju motivi povratka u prirodu, zvuci tišine i spokoj (ibid. 192). U stvaralaštvu istaknutih pjesnika epohe zastoja percepcija povijesti uključuje ideju kontinuiteta, povezanost epoha, ali i brigu za okoliš i kulturnu baštinu (ibid.).

---

⁵ Stihovi su objavljeni na službenoj internetskoj stranici Evgenija Evtušenka (<http://ev-evt.net/stihi/sh/60niki.php> 23. 5. 2019.).

⁶ Internetska stranica je napravljena kao projekt Ministarstva kulture Ruske Federacije (https://bigenc.ru/domestic_history/text/4942273 24. 5. 2019.).

U razdoblju zastoja još stvaraju Tvardovskij, Martinov, Smeljakov i Tarkovskij (ibid.). Oni pišu pjesme o samoj poeziji i o tome što je poezija tada proživljavala. Tako Jaroslav Smeljakov u pjesmi *Zakašnjela zahvalnost* (rus. *Поздняя благодарность*) iz 1972. godine opisuje dramatične i teške puteve poezije, a u zadnjoj strofi (od tri) spominje i Sergeja Esenjina (ibid. 193). U sedamdesetim godinama u stvaralaštvu se autora raznih generacija vidi aktivno razumijevanje povijesnih događaja u Rusiji, iskustva rata i suvremenosti (ibid. 197). Posebno se to vidi u poeziji pjesnika bojišnika, koju karakteriziraju socijalno-filozofski i moralno-estetski problemi i „vječne“ teme (ibid.) – život, smrt, ljubav, itd. U stihovima pjesnika bojišnika primjetan je kontinuitet ne samo tradicije vjernosti vojničkom dugu sjećanja poginulih, već i umjetničke obnove i povećanja kulturnih vrijednosti (ibid. 203).

Neki od istaknutijih predstavnika, osim već navedenih, su S. Orlov, D. Samojlov, Sluckij, E. Vinokurov, E. Evtušenko, V. Sokolov, A. Voznesenskij, B. Ahmadulina, A. Žigulin i J. Kuznecov.

Važno su mjesto u književnosti sedamdesetih godina zauzele poeme o Velikom domovinskom ratu, za koje su karakteristične razne forme interakcije dokumentarizma s autorskim pogledom (ibid. 216). Poeme su pisali S. Narovčatov, D. Samojlov, S. Smirnov, V. Žukov, E. Evtušenko i mnogi drugi (ibid.). Autori poema su, osim o temama rata i povijesti, pisali i o suvremenosti – o aktualnim socijalno-političkim i ljudskim, moralnim problemima (ibid. 219).

Kroz sedamdesete se, kao antipod autorskoj pjesmi, javlja rock-poezija. Predstavnici rock-poezije (B. Grebenščikov, I. Kormiljcev, V. Butusov, V. Coj) ističu se originalnošću stava i stila, a njihove pjesme ritmom i intonacijom, te autentičnim građanskim položajem i osjećajem odgovornosti prema razdoblju. Taj je osjećaj odgovornosti izražavan oštro i beskompromisno (ibid. 225).

2. 6. Novi val i Treći val

U osamdesetim godinama se, pod utjecajem novorođenog interesa za modernizam, u poeziji izdvaja grupa pjesnika koji su nazvani pjesnici novoga vala. Predstavnici novoga vala su

D. Prigov, I. Irtenjev, V. Višnjevskij, I. Ždanov i drugi. Oni su, zbog obilja metafora i ironije u svojim pjesmama nekad nazivani i metaforistima i ironistima (Agenosov 2007: 331). Postmodernizam omogućuje pjesniku da koristi svoju pjesmu kao igralište na kojem se igra s čitateljem. Takva poezija ne donosi estetsko zadovoljstvo jer ne sadrži melodičnost niti opise, ona čitatelju donosi intelektualno zadovoljstvo (ibid.).

Svakako valja spomenuti i pjesnike takozvanog trećeg vala – pjesnike-emigrante koji su morali napustiti svoju domovinu. Izdvajaju se I. Brodskij i A. Galič (ibid. 332). Iosifu Brodskome je sovjetsko državljanstvo oduzeto 1972. godine, a tada je njegov pjesnički opus, sabran u samizdatskom izdanju, brojio više od dvije tisuće stranica (Lauer 2009: 244). „Činjenica da se među prognanim pjesnicima našao i dobitnik Nobelove nagrade za 1987. još jedanput potvrđuje sljepilo sovjetskih vlasti na književne vrijednosti“ (ibid.).

Prisutstvo Velikoga domovinskog rata u poeziji polako jenjava, pojavljuju se nove generacije pjesnika s novim temama i motivima, ali stihovi napisani za vrijeme i pod dojmom rata nisu zaboravljene, još se čitaju, izdaju u časopisima i analiziraju.

3. Boris Mihajlovič Borin

U moru pjesnika koji su ratovali u Drugome svjetskom ratu, odnosno u Velikom domovinskom ratu, mnogi su pjesnici ostali u sjeni svjetski priznatih velikana ruske poezije druge polovice dvadesetog stoljeća. Jedan od njih je i Boris Mihajlovič Borin. Njegovo se ime ne spominje u većim pregledima povijesti ruske književnosti. O njemu su pisali Evgenij Evtušenko u antologiji poezije *Strofe stoljeća* (rus. *Строфы века*), Sergej Suščanskij u proznom djelu *Magadanski centauri* (rus. *Магаданские кентавры*), a književnik koji je osobno poznao Borina, Vladimir Hristoforov, Borisu Borinu je posvetio poglavlje u epilogu svoje zbirke pripovijetki i eseja *Jelenja staza* (rus. *Оленья тропа*), objavljenoj 1986.godine. Svi biografski podaci o Borisu Mihajloviču Borinu su uzeti iz navedenih izvora.

Boristu Mihajloviču Borinu je pravo prezime Blanter, a prezime Borin je uzeo kao pseudonim. Rođen je 23. svibnja 1923. godine u Karkivu (ukr. Харків) u Ukrajini. Boris Borin je bio ruski pisac, srednju je školu završio u Moskvi 1941. godine. Neposredno nakon završetka škole, Boris Borin se dobrovoljno otišao boriti u Drugome svjetskom ratu.

U vojsci je služio na nekoliko pozicija, u početku je bio vezist, pa izvidnik, pa artiljerist. Ratovao je na Brjanskom i na Bjeloruskom frontu. Sudjelovao je u oslobođenju Kalinjingrada i

Poljske, a u vrijeme pobjede u ratu se zatekao u gradu Baltijsk, tadašnjem Pillau⁷. U ratu je ranjen, a poslije njega biva nagrađen ordenom Domovinskog rata prvog i drugog stupnja, Crvenom zvijezdom i mnogim drugim medaljama.

Poslije rata Boris Borin upisuje Moskovski bibliotekarski institut, koji je samo par godina prije, za vrijeme Drugoga svjetskog rata, bio pretvoren u bolnicu za ozlijeđene vojnike. Po završetku studija radi u knjižnicama Moskve i biva dopisnikom časopisa *Znanje je sila* (rus. *Знание – сила*) i *K novom životu* (rus. *К новой жизни*), a nakon toga se zapošljava u redakciji novina *Drvna industrija* (rus. *Лесная промышленность*) kao stariji književni suradnik. Od 1968. godine živi na sjeveru u okrugu Magadin, gdje će provesti ostatak svoga života. Radi na početku u redakciji novina *Zora Sjevera* (rus. *Заря Севера*), a zatim kao dopisnik i izvršni tajnik novina čukotskog okruga pod nazivom *Sovjetska Čukotka* (rus. *Советская Чукотка*). Boris Borin je bio izabran za člana Saveza novinara Sovjetskog saveza.

Stihove je pisao još na pragu mladosti, a nastavio je poslije rata. Nema zapisa da je na bojištu pisao. Njegov se pjesnički talent u potpunosti pokazao u zrelijim godinama, dok je stvarao na sjeveru. Jednom je prilikom o pisanju stihova Borin rekao:

„U ratu nisam pisao pjesme. A poslije boja sam noći prosjedio nad praznim listovima i uvijek bi na kraju noći uništio napisano – stihovi su dugo i uporno odbijali govoriti mojim glasom. Sel'vinskij i Aliger, Simonov i Bagrickij, Svetlov i Lugovskoj su neprimjetno, ali majstorski vodili moje nesigurno pero.“ (Magadanska istina 2005. 27. veljače, str. 18.)

Književna sudbina Borisa Borina sretno se razvijala, cijenili su ga i oni koji su ratovali i književni kritičari. Njegove su stihove i oglede objavljivali u zbornicima u Gorkom, Moskvi i Magadanu. Prozu je pisao u žanru fantastike i u djelima obrađivao uobičajene teme znanstvene fantastike, poput leta u svemir, automatizacije, robota i biološkog izmjenjenja ljudskog organizma. Prvo objavljivanje svoje fantastike je ostvario 1965. godine djelom *Sila gravitacije* u časopisu *Sovjetska Čukotka* (rus. *Советская Чукотка*) u ožujku 1971. godine (Keukej, Kočneva, Koldunova 2007: 45).

---

⁷ Njemački naziv grada.

Nažalost, Borin nije objavio knjigu fantastične proze, ali su njegove fantastične pripovijesti objavljujane u raznim zbornicima. Osim *Sile gravitacije*, objavljene su i sljedeće fantastične pripovijesti: *Narančasti planet*, *Tuđi planet*, *Moje prezime je nepoznato ...* (poznato i pod nazivom *Nepoznati heroj*), *Lloyd – suvremeni roboti*, *Povijest jednog bijega*.

Osim fantastičkih pripovjetki, Borin piše i pripovijetke o stvarnim ratnim događajima, „neizmišljene“ pripovijetke, koje su objavljene u almanahu *Na dalekom sjeveru* (rus. На Севере Дальнем). Zbornik tih pripovijetki objavljen je poslije njegove smrti, 1985. godine u Magadanu pod nazivom *Na putevima rata* (rus. На военных дорогах). Osim te zbirke, u koautorstvu sa manje poznatim piscem Igorom Bobrovom piše i 1960. godine objavljuje zbirku dokumentarnih pripovijesti o miliciji *Borba protiv zla* (rus. Схватка со злом).

Poezija je ipak bila glavni smjer Borinova stvaralaštva, i u njegovoj poeziji je vidno prisutna tema rata. Godine 1975. je u Magadanu objavljena Borinova knjiga stihova pod nazivom *Izviđanje* (rus. Разведка боем). Poslije te zbirke stihova stiže i sljedeća, *Nezalazeće sunce* (rus. Незакатное солнце) i za njom 1981. godine *Odjek* (rus. Эхо), pa *Glasnik* (rus. Связной) 1983. godine. *Posljednja veza* (rus. Последняя связь) zbirka je poezije, objavljena 1989. godine, nakon autorove smrti. Sve zbirke poezije Borisa Borina su imale dobru recepciju među čitateljima i kritičarima.

Značajno mjesto u njegovoj poeziji je zauzimala tema Velikog domovinskog rata. Jednom je prilikom za tu temu u svojoj poeziji rekao:

Činilo mi se da su pjesnici o njemu rekli sve što se moglo reći. Prolazile su godine, gotovo trideset godina, i vidio sam da me na izgorenom polju čeka jedan mali komad, predodređen samo za mene. Znaate, to vam je kao da čovjek koji dugo vremena šuti odjednom krene pričati. (Magadanska istina 2005: 18)

Borin je priznao, da je svoju prvu knjigu stihova, *Izviđanje*, objavio vrlo bojažljivo. Nakon dobre recepcije njegovih stihova, shvatio je da ima o čemu pisati mlađim generacijama, i da nema pravo šutjeti o ratu. Smisao stvaralaštva je vidio u tome da sagradi most između budućih generacija i tog teškog ratnog doba, u kojem je sahranio ubijene prijatelje. Proživljavao je duboku empatiju prema poginulima:

Vjerujem da kroz moj glas oni mogu govoriti. U meni živi potreba spominjati njih, ne samo po prezimenu. Spomen na užase rata koji smo proživjeli trebao bi odgoditi mogućnost ponavljanja takvoga užasa. (Magadanska istina 2005: 18)

Iako se iskazao u ratu, o čemu nam svjedoče njegova ordenja i medalje, kolege književnici ga pamte kao neprimjetnog čovjeka. Bio je maloga rasta, uvijek šetao nekako postrance, bojao se mećave i mraza, i zbog nekog razloga je njegova pojava uvijek izazivala blagi osmijeh. Volio je šale i jake vojničke riječi, iza kojih se skrivao njegov izrazito ironičan pogled na život. A iza svega toga se skrivala nježna duša (Hristoforov 1986: 262).

U Anadiru, najistočnijem gradu Ruske Federacije koji se nalazi u Čukotskom autonomnom okrugu umro je Boris Borin 30. ožujka 1984. godine .

Vladimir Hristoforov je izdao zbirku pripovijetki, dokumentarnih priča i eseja pod nazivom *Jelenja staza* 1986. godine. U poglavlju pod nazivom *Prekrasne crte mojih prijatelja* (rus. *Друзей моих прекрасные черты*), jedan odjeljak je posvetio Borisu Borinu. U tom odjeljku opisuje Borina kao majstora književnosti, strogog i zahtjevnog (Hristoforov 1986: 262). Jednom mu je prilikom Borin predložio da napiše pripovijetku po njegovom sadržaju. Hristoforov je odbio obraditi taj sadržaj, jer se radnja događa za vrijeme rata, a on sam se rodio tek 1941. godine. Borin je, naime, upoznao na bojištu jednog vojnika, bivšeg učitelja, koji je volio tražiti bilježnice učenika po školama koje su Nijemci razrušili. Nakon što bi ih našao, uzeo bi ih, čitao i ispravljao, i davao ocjene (ibid. 263).

Hristoforov je odbio tu fabulu, ali ga je nakon sedam godina predložio drugom prijatelju književniku, Vasiliju Vasil'eviču Antonovu, koji je na temelju toga napisao pripovijetku. Hristoforov je igrom slučaja zaboravio javiti Borinu razvoj situacije, i to se pokazalo sretnom slučajnosti, jer je pred smrt Borin napisao pripovijetku *Na putevima rata* (rus. *На военных дорогах*), objavljenu u istoimenoj zbirci pripovijetaka 1985. godine, koja se temeljila na spomenutom sadržaju (ibid. 263).

U tom odjeljku posvećenom Borisu Borinu, Hristoforov piše i da je Borinu bila bliska dramaturgija i davna povijest Rusije. Opisuje ga i kao „čovjeka koji je iz nekog nepoznatog razloga uvijek izazivao osmijeh na licima sugovornika“ (ibid. 265).

Mihail Davidovič Edidovič, ruski i latvijski novinar, pjesnik i prevoditelj, živio je u gradu Magadanu i objavljivao stihove u novinama *Magadanska istina*, *Daleki istok* i u almanahu *Na dalekom sjeveru*. Poznao je dobro Borisa Borina, i njega se ovako sjećao :

Vojnik, pravi gospodin okrunjen ordenom Velikog domovinskog rata i Crvenom zvijezdom, veteran Borin nikada ništa nije tražio. Doživio je kraj svoga vijeka u ulici Otke u Anadiru u starom stanu, kakve više nisu gradili: bez kade i tople vode ... na što mnogi drugi stanari ne bi pristali ... a Boris Mihajlovič je živio, nosio je jaketu pokrpanu platnom, platnene cipele i kapu od zečjeg krzna. (Magadanska istina 2005: 18)

U navedenom opisu Hristoforova i Edidoviča, zamjetna je sličnost Borisa Borina s likom malog čovjeka ruske književnosti, posebice s Gogoljevim Akakijem Akakijevičem.

Sjećanje je, dakle, na Veliki domovinski rat, snažno bilo prisutno u pjesmama Borisa Borina. Evgenij Evtušenko je u antologiju ruske poezije pod nazivom *Strofe stoljeća* uključio i pjesmu Borina *Ušli su u svijet* (rus. *Входили в мир*). Uz pjesmu, Evtušenko je napisao nekoliko rečenica o životu Borina, i obrazložio zašto je upravo tu Borinovu pjesmu uključio u antologiju. Izdvojio je jedan stih pjesme, *Ja vidim kako Juda raste | iz nikome potrebnoga Krista* (rus. *Я вижу, как Иуда вырастает | из никому не нужного Христа*), i naveo kako je to uistinu antologijski stih. Evtušenko spominje i pjesmu *Kardiogram* (rus. *Кардиограмма*), u kojoj Borin ističe upadljivo golo sjećanje, kroz koje, kao kroz zavoj, probija živa krv.

Antologija Evgenija Evtušenka je izdana 1999. godine, ali sjećanje na Borina ostaje. U novinama *Magadanska istina* u 16. broju 2015. godine, u izdanju od 27. veljače, izlazi veliki članak o Borisu Borinu i o njegovom stvaralaštvu, koji je napisala Marina Magomedovna Praskova. Naravno da se autorica članka osvrnula na život Borina prije i za vrijeme rata, ali je odabrala objaviti dvije pjesme u cijelosti, *Svibanj* (rus. *Май*) i *Visina* (rus. *Высота*), i uz to je još tri prokomentirala. U članku piše da je Borin cijeli život u srcu nosio bol zbog toga što mu je rat zauvijek oduzeo njegovu mladost. U pjesmi *Crvena zemlja* (rus. *Красная страна*) autorica članka ističe kako grimizna boja simbolizira predanost domovini, za koju je bila prolivena krv u ratu, a još simbolizira i zastavu domovine i prošlost koja je prekrasna zato što je to bilo vrijeme mladosti. Iz stiha *s crvene linije počinju naši stihovi* (rus. *с красных строк мы начинали стиху*) autorica članka iščitava da grimizna boja označava početak života i pjesničkog stvaranja.

U članku se navodi i pjesma *Blijedi konj* (rus. *Конь блед*), za koju autorica članka piše da je Borin kroz biblijski prikaz strašnog vjesnika prikazao početak rata. Suprotstavlja bezbrižnu i mirnu mladost s jedne strane, i zlo djelo rata sa druge. U pjesmi *Još nije ranjen* (rus. *Еще не контужен, не ранен*) suprotstavljeni su mašta i stvarnost, i nasuprot romantičnom iščekivanju radosnog početka života stoji tragični početak Velikog domovinskog rata.

Borisa Borina su, kao i ostale pjesnike vojnike, pitali zašto piše o ratu. Borin je izjavio da za vrijeme rata nije pisao, zato je poslije rata književnost ostala kao posljednja veza s prošlosti, koji su već počeli zaboravljati, ili još gore, iskrivljavati. Autorica članka za kraj napominje, da su se djela, nastala 70-ih godina, u 2000-im pokazala proročanskim.

Rođak Borisa Borina je bio Matvej Isaakovič Blanter, poznati kompozitor, a najpoznatiji je po kompoziciji melodije za pjesmu *Katjuša* (rus. *Катюша*), koja je do danas ostala simbolom Velikog domovinskog rata.

3. 1. Živi glasovi

Pjesma *Živi glasovi* je bila objavljena u almanahu *Na dalekom sjeveru* (rus. *На севере дальнем*) u prvom broju 1972. godine. Zbog nemogućnosti pronalaska cijelih zbirki pjesama Borina, uz pjesmu nije navedena točna godina i točan zbornik. Ali u *Kalendaru značajnih i nezaboravnih datuma čukotskog autonomnog okruga u 2018. godini*, izdanom u gradu Anadiru 2017. godine, u poglavlju posvećenom Borisu Borinu, navodi se zbirka pjesama pod nazivom *Živi glasovi*. Zbirka je izdana 1975. godine u gradu Magadanu, i možemo pretpostaviti da se pjesma *Živi glasovi* nalazi u tom zborniku (Keukej, Koldunova, Kočneva 2007: 46).

U nastavku slijedi pjesma u originalu na lijevoj strani i doslovan prijevod svakoga stiha na desnoj strani.

Живые голоса	Živi glasovi
Здесь свалка ржавого металла.	Ovdje je hrpa hrđavog metala.

<p>И мне бросается в глаза всё, что сломалось, что устало, что встало здесь на тормоза.</p> <p>Здесь танков сорванные траки угрюмо на себе хранят навек обугленные знаки под ними рвавшихся гранат.</p> <p>Их ждёт погрузка в эшелоны, огонь цехов, кузнечный гром, – они вернуться к жизни новой комбайном, трактором, станком...</p> <p>Но что с тобой мне делать, память? Послать тебя в мартен какой? Войны невидимое пламя идет за мной, встаёт стеной. Горит некошеное жито, Ломает артогонь леса, в моих ушах друзей убитых звучат живые голоса.</p>	<p>I meni se baca u oči sve, što se slomilo, što je umorno, što je stalo ovdje na kočnice.</p> <p>Ovdje tenkova skršene gusjenice mrko su na sebi zadržale zauvijek spaljene znakove pod njima eksplodiranih granata.</p> <p>Njih čeka utovar u vlakove, vatra tvornica, grmljavina kovača, – oni će se vratiti životu novom kombajnom, traktorom, alatnim strojem ...</p> <p>Ali što ću ja raditi s tobom, sjećanje? Poslati te na ognjište neko? Rata nevidljivi plamen Ide zamnom, raste kao zid. Gori nepokošeno žito, Artiljerska paljba lomi šume, u mojim ušima prijatelja ubijenih zvuče živi glasovi.</p>
---	--

3. 2. Prepjev pjesme

Za potrebe rada i analize, predlaže se sljedeći prepjev Borinove pjesme.

<p>Živi glasovi</p> <p>Gle hrđavog metala hrpe.</p>

Meni upada u oči

ono slomljeno, umorno sve,
sve što ovdje se zakoči.

Gle ovdje skršene tenkove
smrknuto drže na sebi
navijek spaljene znakove
pod njima prasnutih bombi.

Čeka ih vožnja vlakovima,
var tvornica, kovača grom, –
vraćaju se novom životu
strojem, kombajnom, traktorom...

Al' što ću ja s tobom, sjećanje?

Zar s tobom u oganj neki?

Rata me nevidljivi plamen
prati, kao zid veliki.

Gori nepokošeno žito,
Drveća lome pucnjevi,
u uhu mi
drugova mrtvih
zabruje živi glasovi.

Pjesma *Živi glasovi* je strofične kompozicije, sastoji se od četiri kitice ili strofe. Prve tri kitice su katreni u kojima se izmjenjuju deveterci i osmerci. U prve dvije kitice prisutna je ukrštena ili unakrsna rima (a b a b / c d c d). U prvoj se kitici riječi ne rimuju po tome kako se pišu, već po izgovoru. Slovo *o* se u ruskom jeziku izgovara drukčije s obzirom na to je li naglašeno ili nenaglašeno, a izgovor ovisi i o tome koliko je udaljeno od naglašenog sloga. Nenaglašeno *o* se čita kao glas sličan slovu *a*, stoga se riječi na krajevima stihova rimuju. U drugoj su strofi rimom povezane riječi *хранят* i *гранат* (*hranjat* i *granat*) i ta rima je prava, ali

nečista rima, jer se ne podudaraju svi suglasnici rimovanog dijela riječi. U trećoj kitici rima polako nestaje, rimuju se samo drugi i četvrti stih kitice (shema e f g f). Shema rime u trećoj kitici kao da se ponavlja u posljednjoj kitici pjesme. Posljednju kiticu, devetostih ili nonu, možemo uvjetno podijeliti na dva dijela – prva četiri stiha tvore prvi, a idućih pet stihova tvore drugi dio. U prvom dijelu strofe je prisutna izmjena deveteraca i osmeraca, i rimuju se drugi i četvrti stih. U drugom je dijelu pet stihovnih redaka, ali kombiniranjem trećeg stiha, četverca, i četvrtog stiha, peterca, dobijemo drugi deveterac. Rimuju se, dakle, drugi i peti (odnosno četvrti) stih drugoga dijela (terminologija prema Petrović: 1998.).

Rima ili srok je „važan faktor u aktiviranju međustihovnih, odnosno vertikalnih veza“ (Užarević 1991: 79). Desna vertikala je utvrđena rimom, a lijeva je ponajviše grafički utvrđena, uz jedno ponavljanje – poklapaju se početne riječi prve i druge kitice. Gornja i donja horizontala su u ovoj pjesmi čvrsto povezane. Gornja horizontala pjesme, odnosno naslov, se gotovo potpuno podudara s donjom horizontalom pjesme, odnosno sa zadnjim stihom pjesme. Prema Užareviću, naslov „se stavlja nad tekstom, ali se njegove funkcije nipošto ne svode na funkciju započinjanja teksta, (...) naslov funkcionalno pripada cijelomu tekstu kao njegovo ime“ (ibid. 72). Ali naslov može biti i strukturno relevantan element pjesme, što je slučaj u pjesmi *Živi glasovi*; on povezuje gornju i donju horizontalu i uokviruje, odnosno zaokružuje pjesmu.

Kroz pjesmu se u svakom stihu nalaze po tri naglasne cjeline, s izuzetkom drugog stiha treće kitice, gdje se nalaze četiri, i već spomenutih kraćih stihova zadnje kitice, gdje se nalaze po dvije naglašene cjeline. U *Kompoziciji lirske pjesme* Josip Užarević obrazlaže da „kratkoća stihovnog retka povećava semantičku intenzivnost svake pojedine riječi: što je stihovni redak kraći, značenjska opterećenost riječi biva većom“ (Užarević 1991: 72). Iz navedenog proizlazi da je pjesnik, kraćenjem tih stihova, pridodao jače značenje riječima u njemu. Analogno tome, riječi u drugom stihu treće kitice gube na važnosti.

Već je spomenuto da se kroz pjesmu dosljedno izmjenjuju deveterci i osmerci. U izvorniku postoji nekoliko stihova koji imaju više od devet, odnosno osam slogova, ali se mogu čitati na način da ipak imaju odgovarajući broj slogova (elizija, siniceza, sinereza, sinalefa, i sl.). Drugi stih prve kitice u izvorniku ima devet slogova, ali se zadnje dvije riječi u izgovoru spajaju, i dobivamo osmerac. Tu pojavu nazivamo dijalefa. Dakle, umjesto *И – мне – бро – са – ет – ся – в – гла – за* imamo *И – мне – бро – са – ет – ся – вгла – за*. Na takav način se dobije

odgovarajući broj slogova i u prvom i trećem stihu treće kitice, te u prvom i drugom stihu posljednje kitice.

Veliko slovo je u pjesmi dosljedno provedeno s pomoću interpunkcijskih znakova, uz jednu iznimku. Peti stih posljednje kitice započinje velikim slovom, iako je prethodni stih završio zarezom. Iznimka bi se mogla prepisati pjesnikovoj želji da naglasi taj stih, ali postoji mogućnost da je riječ o volji urednika almanaha ili o previdu prilikom tiskanja istog.

Pjesma je prepuna motiva vezanih uz rat. Već u prvom stihu prve kitice imamo sliku hrpe starog, hrđavog metala, a u drugoj kitici pjesnik oslikava tenk i njegove polomljene gusjenice ispod kojih je eksplodirala granata. U trećoj kitici se oslikava pokušaj povratka u normalan ritam života. Treba naglasiti da je to samo pokušaj, jer pjesnik već u idućoj kitici izravno spominje rat i njegov nevidljivi plamen koji prati lirski subjekt.

Ratna se tema puno osjećajnije doživljava u poeziji i zbog tanke granice između lirskoga subjekta i izvantekstnog (implicitnog) autora. „Dok se u narativnoj komunikaciji općenito upotrebljavaju termini 'autor', 'lik autora', 'pripovjedač' i 'junak', u lirskoj poeziji takvoga terminologijskoga suglasja nema. (...) izjednačava se autor, koji je izvan teksta, i govornička instanca unutar teksta“ (Weststeijn 1989: 95). I u slučaju kada se razlikuju te dvije instance, autor i lirski subjekt, ne javlja se nova točka gledišta, jer se lirski subjekt smatra izrazom autorske svijesti (ibid.). Ali moramo jasno razaznati, da je lirsko ja „dio strukture pjesme, ono ne postoji izvan pjesme“ (ibid. 96-97) te da „nije ispravno identificirati lirsko ja s pjesnikom na osnovi odsutnosti imena i drugih konkretnih podataka“ (ibid. 96). Pjesma *Živi glasovi* je pisana u prvom licu, a lirski se subjekt pokazuje kroz osobnu zamjenicu u drugom stihu prve kitice, i u prvom i četvrtom stihu posljednje, i kroz posvojni pridjev u sedmom stihu posljednje kitice.

Užarević govori i o kompozicijskom značenju smrti. Kao i u prozi i u svakodnevnom životu, smrt vrlo jasno simbolizira kraj, ali u nekim slučajevima može simbolizirati i oslobođenje. Motiv smrti može biti prikazan u pozitivnom ili negativnom svjetlu. U pjesmi se smrt nagoviješta u prvoj kitici, gdje pjesnik spominje sve ono što je zaustavljeno ratom. Smrt je jasno izražena u predzadnjem stihu posljednje kitice, gdje pjesnik govori o ubijenim vojnicima. Dvije su stvari značajne za položaj motiva smrti u pjesmi. Prvo, činjenica da se motiv nalazi u pretposljednem, a ne posljednjem stihu, daje čitatelju naslutiti da smrt zapravo nije kraj, da poslije nje nešto postoji. Druga, i važnija činjenica, jest ta da se u posljednjem stihu spominju

živi glasovi umrlih vojnika. Osim toga što ta dva motiva čine moćan kontrast, iz njih se može iščitati i svojevrsna pouka pjesme – iako ubijeni, te vojnike se i dalje može čuti, bilo kroz pjesme i prozna djela pisana o njima, bilo kroz rezultat njihova djelovanja, tj. obrane domovine.

3. 3. Analiza prepjeva

U prepjevu je također dan naglasak na dosljednu izmjenu deveteraca i osmeraca. U prvom i drugom stihu posljednje kitice prepjeva uvedena je elizija, uklonjen je završni vokal u riječ radi postizanja istog broja slogova kao i u izvorniku (*Ali* prelazi u *Al'*, i *Dati* prelazi u *Dat'*). Elizija se u pravilu označava apostrofom, koji dolazi na mjesto ispuštenog samoglasnika.

U četvrtom stihu prve kitice je upotrijebljen glagol *zakočiti* u smislu zaustavljanja, umjesto glagola *zaustaviti* ili nekog srodnog glagola. Glagol *zakočiti* je bliži glagolu u izvorniku, a izražava i iznenadnije zaustavljanje. Glagol *zakočiti* ima i notu oštine koja se podudara s atmosferom kitice, postavljenom već u prvom stihu.

Umjesto izraza tenkovske gusjenice, koji je korišten u izvorniku, u prepjevu je korišten samo motiv tenka. Dva su razloga tome. Prvi je razlog praktične prirode, tenkovske gusjenice imaju više slogova nego što to ima isti izraz u ruskome jeziku (*мпа – ку тан – ков*). Drugi je razlog estetske prirode, riječ gusjenica u hrvatskom se jeziku ponajprije veže uz životinju. Da bi se izbjegla moguća pomutnja, u prepjevu je korišten samo riječ *tenk*.

Ruska riječ *уex* ima više značenja. Neki od njih su tvornica, zavod ili trgovina. Prepjev drugog stiha treće kitice je moguć uzimajući u obzir cijelu kiticu. U posljednjem stihu te kitice pjesnik pjeva o strojevima, pa je logično i da riječ *уex* bude prevedena kao *tvornica*. Riječ *огонь* u izravnom prijevodu označava vatru, plamen, oganj. U svrhu postizanja osmerca, u prepjevu je iskorištena riječ *var*, od glagola *variti*. Riječ *var* aludira na vrućinu i na rad u tvornici, pa je logičan izbor za prepjev stiha.

U drugom stihu posljednje kitice ispušten je glagol *poslati* radi silabičkih zahtjeva i postizanja ritma, no njegovo ispuštanje ne utječe na prenesenu informaciju. Iz četvrtog je u treći stih iste kitice prebačena zamjenica *me*, također radi silabičkih zahtjeva. Četvrti je stih te kitice

podlegao izmjenama. U izvorniku su uspoređene veličine plamena i zida, pri čemu se ne spominje izravno veličina zida. U prepjevu je, radi postizanja rime, istaknuta veličina zida.

Također u posljednjoj kitici, u dva stihovna retka koja čine posljednji deveterac (*U uhu mi | drugova mrtvih*) izmijenjeni su precizni motivi radi silabičkih zahtjeva pjesme. Umjesto motiva ubojstva, koji je prisutan u originalu pjesme, u prepjevu je iskorišten motiv smrti.

4. Zaključak

Svi se povjesničari ruske književnosti slažu u jednome – pjesnici su igrali veliku ulogu u pobjedi u Velikome domovinskom ratu. Njihove pjesme za vrijeme rata bile su najvažnije oružje za borbu, i uz to izražavali samu bit duhovnoga života, osjećaja i briga ljudi koji se nalaze

u neobičnim i ekstremnim uvjetima. Upravo zato te pjesme ostaju i danas u duši i sjećanju naroda (Zajcev 2009: 10).

Razdoblje u ruskoj poeziji za vrijeme i nakon rata karakterizira mnoštvo pjesnika koji su kao glavnu temu svoga stvaralaštva imali rat: ta tema im je bila dana situacijom u zemlji. Sve je to rezultiralo hiperprodukcijom pjesama o ratu i vojnicima. Ruska kultura, uz sjećanje na Drugi svjetski rat, odnosno na Veliki domovinski rat, oprezno čuva i sjećanje na književnike, na pjesnike iz toga razdoblja.

U moru pjesnika našao se i Boris Mihajlovič Borin, primjer „manjeg pjesnika“ koji je imao potrebu pisati o ratu. Kao i ostali književnici njegova razdoblja, osjećao je dužnost ovjekovječiti pale suborce i njihove napore za oslobođenje domovine. Ovjekovječio ih je u svojim pjesmama i proznim djelima.

Razmišljajući o količini cenzure književnosti za vrijeme i nakon rata, ne možemo se ne zapitati postoji li korelacija između cenzure i količine ratne tematike u književnosti. Jesu li pisci pisali i pjevali o ratu jer im je tako bilo rečeno, ili ih je rat stvarno nadahnuo na stvaranje tolikog broja stihova i proznih redaka?

Ovaj prepjev je moj prilog u prijenosu podataka o ruskoj književnosti toga doba u hrvatsku kulturu i književnost.

5. Popis literature

- Agenosov, V. V. 2007. *Književni proces 50. – 80. godina (Литературный процесс 50 - 80-х годов)*. u: *Povijest ruske književnosti 20. stoljeća u dva dijela: dio drugi (История русской литературы XX века: в двух частях: часть вторая)*. Moskva: Drofa.

- Agenosov, V. V. 2013. *Poezija (Поэзия)*. u: *Povijest ruske književnosti 20. stoljeća: udžbenik za prvostupnike: prvi dio (История русской литературы XX века: учебник для бакалавров: том I)*. Moskva: Jurajt.
- Beljaeva, K. S. 2015. *Fenomen rusa – „šezdesetaša“: pokušaj identifikacije (Феномен россиян – „шестидесятников“: попытка идентификации)*. u: *Vjesnik MGUKI (Вестник МГУКИ)*, 2015. broj 3. str. 65 – 71.
- Borin, B. M. 1972. *Živi glasovi (Живые голоса)* u: *Na dalekom sjeveru (На Севере Дальнем)*, 1972. broj 1, str. 104.
- Evtušenko, E. 1999. *Strofe stoljeća: Antologija ruske poezije (Строфы века: Антология русской поэзии)*. Moskva: Itogi veka.
- E. Evtušenko, službena internet stranica, URL: <http://ev-evt.net/index.php> (23. 5. 2019.)
- Fedotov, M. A. 2007. *Zakon SSSR-a o tisku kao pravno čudo (Закон СССР о печати как юридическое чудо)*. u: *NLO (НЛО)*, 2007. broj 1, str. 463 – 502.
- Flaker, A. 1976. *Stilske formacije*. Zagreb: Liber.
- Goldstein, I. 2008. *Povijest : 18 : Poslijeratno doba (1945. – 1985.)* Zagreb: Europapress holding.
- Goldstein, I. 2008. *Povijest : 18 : Predvečerje rata i Drugi svjetski rat (1936. – 1945.)* Zagreb: Europapress holding.
- Hristoforov, V. 1986. *Jelenja staza (Оленья тропа)*. Moskva: Sovremennik.
- Jurić, S. 2006. *Počeci slobodnoga stiha*. Zadar; Zagreb: Thema ; FF press.
- Kara-Murza, S. G. 2013. *Krah SSSR-a (Крах СССР)*. Moskva: Algoritm.
- Keukej, D. N.; Kočneva, S. R.; Koldunova, L. V.; 2017. *95 godina od rođenja Borisa Mihajloviča Blanterera (Borina) [95 лет со дня рождения Бориса Михайловича Блантера (Борина)]*. u: *Kalendar značajnih i nezaboravnih datuma čukotskog autonomnog okruga u 2018. godini (Календар знаменательных и памятных дат по чукотскому автономному округу на 2018 год)*, str. 42. – 45. Anadir.
- Kostyrčenko, G. V. 1996. *Sovjetska cenzura od 1941. do 1952. godine (Советская цензура в 1941—1952 гг.)*. u: *Pitanja povijesti (Вопросы истории)*, 1996. broj 11-12, str 87-94.
- Kravar, Z. 1998. *Lirska pjesma*. u: Škreb, Z.; Stamać, A. *Uvod u književnost : teorija, metodologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

- Lauer, R. 2009. *Povijest ruske književnosti*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- „Ljubavna pisma Staljinu“: *Zagrebačka predstava o cenzuri i cijeni slobode* u: *Russia beyond*, URL: <https://hr.rbth.com/arts/84421-ljubavna-pisma-staljinu-zagrebacka-predstava> (18. 6. 2019.)
- Pavlović, C.; Glunčić-Bužanić, V.; Meyer-Fraatz, A. 2015. *Poema u hrvatskoj književnosti: problem kontinuiteta*. Split – Zagreb: Književni krug Split : Odsjek za komparativnu književnost Filozofskoga fakulteta sveučilišta u Zagrebu.
- Petrović, S. 1998. *Stih*. u: Škreb, Z.; Stamać, A. *Uvod u književnost : teorija, metodologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Praskova, M. M. 2005. *Zlatni bljesak pobjede (Золотой блеск победы)*. u: *Magadanska istina (Магаданская правда)*, 2005. broj 16. str. 18.
- Pšeničnyj, O. 1991. *Rock protiv terora (Рок против террора)* u: *Komsomol'ska istina (Комсомольская правда)*. URL: <http://www.nneformat.ru/archive/?id=5052> (13. 5. 2019.)
- Solar, M. 2003. *Povijest svjetske književnosti: kratki pregled*. Zagreb: Golden marketing.
- Suščanskij, S. I: 2015. *Magadanski centauri: crtice o portretima (Магаданские кентавры: штрихи к портретам)* u: *Svijet sjevera (Мир севера)*, 2015. godine, broj 4. URL: <https://north.litrossia.ru/%D0%BC%D0%B8%D1%80-%D1%81%D0%B5%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B0-%E2%84%96-4-2015/> (3. 5. 2019.)
- Šubin, A. V. *Šestidesetaši (Шестидесятники)* u: *Univerzalna enciklopedija Ćirila i Metoda (Универсальная энциклопедия Кирилла и Мефодия)*. URL: <https://megabook.ru/article/%D0%A8%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D1%81%D1%8F%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8> (24. 5. 2019.)
- Užarević, J. 1991. *Kompozicija lirske pjesme: O. Mandeljštam i B. Pasternak*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Weststeijn, W. G. 1989. *Lirski subjekt* u: Flaker, A.; Ugrešić, D. 1989. *Pojmovnik ruske avangarde sv. 6*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

- Zajcev, V. A. 2009. *Predavanja iz povijesti ruske poezije 20. stoljeća (1940. – 2000.)* [Лекции по истории русской поэзии XX века (1940 – 2000)]. Moskva: Naklada Moskovskog sveučilišta.
- *Šestidesetaši (Шестидесятники)* u: *Velika ruska enciklopedija (Большая российская энциклопедия)*, URL: https://bigenc.ru/domestic_history/text/4942273, (24. 5. 2019.)